OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ ÇOCUKLARDA MÜZİK EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Songül PEKTAŞ[1]

ÖZET

Otizm spektrum bozukluğu, nedeni tam olarak bilenememekle birlikte beyin işlevlerindeki bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Cavkaytar'a göre, Otizm spektrum bozukluğunun nedenlerini açıklamaya yönelik nörobiyolojik ve çevre temelli pek çok teori bulunmaktadır. Nörobiyolojik nedenler arasında birden fazla genin varlığı, kalıtımsal etkiler, merkezi sinir sistemi ile beyin yapısındaki farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenlerin, otizm spektrum bozukluğunun ortaya çıkmasında önemli rolleri olduğuna ilişkin araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Aşılar, çeşitli toksinler ve bazı besinler gibi çevresel nedenlerin bu duruma yol açtığını belirten teorileri destekleyen bilimsel dayanaklara ise henüz ulaşılamamıştır. Otizm terimini ilk kez kullanan İsviçreli çocuk psikiyatrisi Eugen Bleuler'dir. Bleuler otizmli kişileri, kendisini dış dünyadan soyutlamış şizofreni hastaları olarak tanımlamıştır. Daha sonra Amerikalı çocuk psikiyatrisi Leo Kanner, 1943 yılında Otizmin, ilgisiz annelerden ve anne babanın yanlış çocuk yetiştirmelerinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Leo Kanner, otistik çocukların diğer çocuklara göre pek çok yönden farklı davranış özelliklerine sahip olduğu ve bu farklılıkların erken çocukluk döneminde dahi görülebildiği bulgusuna ulaşmıştır. Kanner, bu farklı davranış özelliklerini şöyle sıralamıştır; gecikmiş dil ve konuşma, normal fiziksel büyüme ve gelişime, aynılığa olan aşırı bağlılık ve kendini tekrarlayan davranışlar(Cohmer, S. 2014).

Günümüzde adını daha sık duyduğumuz bu hastalığın belirli bir tedavisi mümkün değildir. Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuk için hazırlanacak bireysel eğitim programları sayesinde, bu bireyin hayatını idame ettirecek düzeye gelmesi sağlanabilmektedir. Hazırlanacak bu programlar içerisine müzik eğitiminin dahil edilmesi gerektiği yapılan çeşitli bilimsel çalışmalarla desteklenmektedir. Müziğin normal gelişim gösteren çocukların gerek bilişsel gerek duyuşsal gerekse psiko-motor gelişim alanlarında ne denli olumlu ve kalıcı etkilerinin olduğu ispatlanmış bir gerçektir. Otizm spektrum tanısı almış bu çocuklara da öğretilecek kavram ve beceriyi müzik yoluyla öğretmek, dil ve iletişim becerisini kazandırmak, bu çocuklar için mükemmel bir araç olacaktır. Nitekim gerek Türkiye'de gerekse yurtdışında yapılan bilimsel çalışmalara baktığımızda aksi bir duruma rastlanmamıştır. Fakat ne yazık ki yapılan istatistiksel araştırmalar ve biz araştırmacıların gözlemleri gösteriyor ki bugün aktif şekilde eğitim veren birçok özel eğitim kurumunda müzik öğretmeni yok. Bu da bizim müziğin,

[1] Arş. Grv. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimimi A.B.D. Müzik Öğretmenliği B.D, Malatya, songul.pektas(at)inonu.edu.tr

otizm spektrum bozukluğu tanısı almış bu çocuklarda rastlanan problem davranışların kısmi olarak iyileştirici etkisinin yanı sıra kavram-beceri öğretiminde, dil gelişiminde ve iletişim becerilerinde kalıcı olumlu etkilerinin olduğunu destekleyecek daha fazla çalışma yaparak farkındalığın artmasına yardımcı olmamız gerektiği gerçeğini su yüzüne çıkarıyor.

Bu çalışmanın amacı, konu ile ilgili çeşitli kaynakları, literatürü ve daha önceden yapılmış araştırmaları inceleyerek, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların eğitiminde müziğin ne denli önemli bir araç olduğu gerçeğini vurgulamaktır. Aynı zamanda otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların eğitiminin yapıldığı özel eğitim kurumlarındaki müzik derslerinde yapılabilecek bir takım uygulamaları ortaya koyarak; otistik çocukların hayatlarında olumlu köklü değişiklikler için faydalı olabilecek bir takım önerilere ulaşmaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Otizm Spektrum Bozukluğu, Özel Eğitim.

IMPORTANCE OF MUSIC EDUCATION FOR CHILDREN DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

ABSTRACT

Autism spectrum disorder, though its causes are not exactly known, is defined as the dysfunction of brain. According to Cavkaytar, there have been several neurobiological and environmental theories aiming to explaining the causes of autism spectrum disorder. Neurobiological causes include the coexistence of multiple genes, genetic impacts, the discrepancies between the central nervous system and the brain. Certain findings have been obtained from previous research, concerning that these causes play an important role in the occurrence of autism spectrum disorder. Theories which assert that environmental causes such as vaccines, various toxins and certain foods lead up to this condition are yet to be backed by scientific grounds. Swiss child psychiatrist Eugen Bleuler was first to use the term "autism". Bleuler defined the autistics as schizophrenics abstracted from outer world. Later, American child psychiatrist Leo Kenner stated in 1943 that autism is caused by dismissive mothers and wrong child upbringing by parents. Leo Kenner concluded the fact that autistic children exhibit many different behavioral characteristics than other children and these differences may even be seen in early childhood. Kanner listed these different behavioral characteristics as delayed language and speech, normal physical growth and development, extreme commitment to sameness and repetitive behaviors.

There is no specific cure to this disorder that we happen to hear of today more often. It is possible to ensure that the autistics come to a point where they can live on with the help of individual education programs to be prepared for children diagnosed with autism spectrum disorder. The fact that music education should be included in these programs has been supported by several scientific studies. It is a proven fact how positive and lasting effects music has on normally growing children's affective and psychomotor development. Teaching the concepts and skills to be taught to children diagnosed with autism spectrum disorder and make them acquire linguistic and communicative skills through music should be a perfect method for such children. Indeed, no contrary cases have been observed in scientific studies both domestically and abroad. However, regrettably, the statistical research and our observations as researchers show that there are no music teachers teaching at many special educational institutions that actively operate. This makes it imperative for us to increase the awareness by conducting more studies which support that music has a partially healing effect on the problematic behaviors observed in children with autism spectrum disorder and a positive, lasting effect on teaching concepts-skills, linguistic development and communicative skills.

The aim of this study is to examined related resources, literature and previous research, and emphasize that music is a very important tool in the education of children diagnosed with autism spectrum disorder. It is also aimed to reveal certain applications that can be practiced in special educational institutions which provide education for children diagnosed with autism spectrum disorder, and to offer suggestions that can be useful for positive, radical changes in the lives of autistic children.

Key Words: Music Education, Autism Spectrum Disorder, Special Education.

GİRİŞ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU

Amerikalı çocuk psikiyatrisi Leo Kanner, 1943 yılında otizm ile ilgili ilk makaleyi yazmıştır. Otizmin, soğuk ve ilgisiz annelerden, ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme tarzından kaynaklandığını ve üst düzey sosyo-ekonomik ailelerin çocuklarında görüldüğü düşüncesini savunmuştur (Cavkaytar, A. 2013: 154). Leo Kanner (1943) yaptığı çalışmaların birinde 11 çocuğun, niteliksel olarak davranışları ile diğer yetersizliği olan ve olmayan çocuklardan farklı olduğunu ortaya koymuştur. Kanner'e göre bu farklı davranışlar erken çocukluk döneminde bile görülebilmekteydi. Bunlar kısaca; gecikmiş dil ve konuşma özellikleri, dili iletişimsel araç olarak kullanmada yetersizlik, normal fiziksel büyüme ve gelişim özellikleri, aynılığa aşırı bağlılık ve kendini uyarıcı tekrarlayan (stereotipik) davranışlar olarak belirlenmiştir. Yaklaşık 65 yıl önce belirlenen bu özellikler ya da davranışlar son yıllara kadar yeniden gözden geçirilmiş, tanımlanmış ve genişletilmiştir. Yine de pek çoğu Kanner'in gözlemlerini yansıtmaktadır. (Diken, H. İ. 2013: 411-412).

Otizm spektrum bozukluğunun doğasından kaynaklı olarak, nedenlerine ilişkin yıllardan beri süregelen yanlış inanışlar ve düşünceler günümüze kadar taşınmıştır. Örneğin, ilk zamanlarda otizm spektrum bozukluğunun, yetersiz veya niteliksiz anne-çocuk etkileşiminden kaynaklandığına inanılırken, bu durumun gerçeği yansıtmadığı ilerleyen yıllarda araştırmalar ile belirlenmiştir. Bu durum anne-babaların kendilerinin suçlu hissetmelerine, kafalarının karışmasına ve pek çok yanlış anlaşılmaya yol açmıştır. Bir başka yanlış görüş, otizmden etkilenen çocukların kendilerini bilinçli olarak çevreden soyutladıkları yönünde olmuştur. Bu yanlış inanış ve görüşlere karşın, 1980'li yıllarda otizm spektrum bozukluğunun; genetik, organik ve nörobiyolojik bir bozukluk olduğu kabul görmeye başlamıştır. (Diken, H. İ. 2013:411-412).

Otizm spektrum bozukluğu, günümüzde zihinsel yetersizlikten sonra en sık rastlanan nörogelişimsel yetersizliktir. Hastalıkları Kontrol Etme ve Önleme Merkezi (Centers for Disease Control Prevention)'nin 2012 verilerine göre 88'de 1 görülme sıklığı vardır. Ayrıca, otizmin erkek çocuklarındaki yaygınlığı, kızlardan 4 kat fazladır (Her 54 erkek çocuktan birini ve 252 kız çocuğundan birini etkilediği kabul edilmektedir). Bu yaygınlık bilgileri Birleşik Devletler kaynaklı iken, ülkemizde otistik bozukluğun yaygınlığına ilişkin henüz yeterli bilimsel veri bulunmamaktadır.

Bugün birçok ülkede kullanılan otizm spektrumbozukluğu tanılama sistemi, Amerikan Psikiyatri Birliğinin(American Psychiatric Association) hazırladığı sistemdir.

DSM-V'E GÖRE (THE DİAGNOSTİC AND STATİSTİCAL MANUAL OF MENTAL DİSORDERS/RUHSAL BOZUKLUKLARIN TANISAL VE SAYIMSAL EL KİTABI) OTİZM TANI ÖLÇÜSÜ

A. Aşağıda belirtildiği gibi, şimdi veya geçmişte farklı şekillerde görülen toplumsal iletişim ve toplumsal etkileşimde sürekli yetersizliğin olması.
1) Toplumsal-duygusal karşılık vermedeki yetersizlik (örn. olağandışı toplumsal yaklaşımda karşılıklı diyalog yürütmekte çekilen güçlüğe; ilgilerini, duygularını veya duygulanımını paylaşmadaki yetersizlikten, sosyal etkileşime cevap vermemeye kadar olan yetersizlikler.)
2) Toplumsal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişimsel davranışlarda yetersizlik (örn. zayıf entegre olmuş sözel ve sözel olmayan iletişim, anormal göz kontaktı ve beden dili veya jestleri anlamakta ve kullanmakta yetersizlik ve yüz ifadesi ve beden diline kadar bariz eksiklerin varlığı.)
3) İlişkileri, geliştirmekte, devam ettirmekte ve anlamakta güçlük, örneğin farklı toplumsal ortamlara uygun davranamamaktan, hayali oyun paylaşamamaya ve arkadaş edinememeye, arkadaşa ilgi duymamaya kadar görülen davranışlar.
Şu anki şiddeti: Şiddet sosyal iletişimsel alanda yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.
B. Aşağıdakilerden en az ikisinin varlığı ile kendini gösteren, şu an veya geçmişte sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar, ilgiler ya da etkinlikler.
1) Basmakalıp veya tekrarlayıcı motor hareketler, obje kullanımı veya konuşma (Basit motor stereotipiler, oyuncakları dizme veya çevirme, ekolali, idiyosentrik cümleler)
2) Aynı olmakta ısrar, rutine sıkı sıkıya bağlı olma veya ritüelleşmiş sözel ve sözel olmayan davranışlar, (ufak değişimlerde aşırı stres, geçişlerde zorluk, sert düşünce tarzı, selamlaşma ritüelleri, her gün aynı yolu veya aynı yemeği tercih etme.)
3) Konu veya yoğunluk açısından anormal olan sınırlı, sabitlenmiş ilgiler (yaygın olmayan nesnelere anormal aşırı bağlılık, aşırı tekrarlayıcı veya sınırlı ilgiler.)
4) Duyusal olarak aşırı ya da az duyarlılık veya çevrenin duyusal boyutuna aşırı ilgi (acıya/sıcağa aşırı duyarsızlık, belirli ses veya dokunuşlara karşı beklenmeyen tepki, nesneleri aşırı koklama veya onlara aşırı dokunma, ışık veya hareketle görsel olarak çok meşgul olma.)
Şu anki şiddeti: Şiddet sosyal iletişimsel alandaki yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.
C. Belirtiler gelişimin erken evrelerinde mevcut olmalı (toplumsal beklentiler sınırları aşıncaya dek fark edilmemiş veya daha sonra hayatta öğrendiği stratejilerle maskelenmiş olabilir.)

D. Belirtiler sosyal, mesleki ve başka önemli alanlarda klinik olarak anlamlı düzeyde bozukluğa yol açmalıdır.
E. Bu bozukluk zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilik sebebi ile olmamalıdır. Gerçi zihinsel yetersizlik ve OSM sıklıkla bir arada görülür, ancak OSB ve zihinsel engellilik tanısı konması için sosyal iletişimsel düzeyin genel gelişimin altında olması gerekir.

Otistik çocukların zihinsel profillerinin oldukça farklı olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda, bir alanda yaşıtlarıyla aynı düzeyde gelişim gösterirken diğer bir alanda geriliklere rastlanabilir. Ayrıca otistik çocuklarda bilgiyi işleme süreçlerinde de normalden farklı ve karmaşık bir yol izledikleri belirtilmektedir. Otistik çocuk, aşırı seçicilik özelliği yüzünden aldığı bilginin genellikle yalnızca bir boyutuna dikkat edebilmekte iken, bütünü görme becerisindeki yetersizlik nedeniyle bilgiyi genellemede ve farklı durum ve ortamlarda kullanmada sorun yaşayabilmektedir. Bu sınırlılık, çocuğun sosyal ve iletişim becerilerinin yanı sıra akademik beceriler arasında sayılan kavram öğrenmeyi ve kavram gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir (Akt. Eren, B. 2012: 15).

Otizmin temelinde erken prenatal dönemde anormal beyin gelişimi olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar vardır. Otizm tanısı okulöncesi dönemin sonlarına kadar tanı almasa da, nörogelişimsel anormallikler bebekler doğduklarında vardır. Nörogelişimsel kısıtlılıklar yaşamlarının ilk ayları boyunca ilerler. Bu erken kanıtların çoğu, otistik çocuklara sahip anne-babaların anlattıklarından ve video görüntülerinden elde edilmiştir. Pek çok otistik belirti yaşamın erken yaşlarında başlamaktadır. Bu nedenle, başlangıç yaşını çoğu zaman bir tanı ölçütü olarak ele almak geçerli olmayabilir. Başlangıç yaşına ilişkin bilgilerin aileden alınması sırasında; ailenin konuya ve bebeğin gelişimine duyarlılığının değişkenliği her zaman zihinde tutulması gereken bir durumdur. Belirtiler sıklıkla 30 aydan önce başlar. Otistik belirtileri geriye doğru belirlemek de olasıdır. İlk yıllarda tanı koymaya yardım eden belirtilerin, anne-baba tarafından tanınması oldukça zordur. Erken tanı ve tedavi kuşkusuz prognozu çok olumlu yönde etkilemektedir. Erken belirtilerin neler olabileceği konusunda ailelerin bilgilendirilmesi bu noktada önem kazanmaktadır. Bebeğin sessiz-sakin olması, ismi söylendiğinde bakmaması, seyrek olarak ağlaması, sosyal iletişim becerilerinin az olması, uzun süreli göz ilişkisi kuramaması, konuşmanın gecikmesi dikkat edilmesi gereken parametrelerdir. Sağlıklı bir bebeğin gelişim basamakları konusunda ailelerin bilgilendirilmesi, bu aşamada çok önemlidir. Araştırma bulguları ailelerin gelişim basamaklarındaki aksayışı 18. aydan sonra fark ettiklerini ve genellikle 2 yaş dolaylarında tıbbi yardım alma girişiminde bulunduklarını

göstermektedir. Başvuranların ancak %10'una tanı konmaktadır (Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. 2004: 396).

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN NEDENLERİ

Otizm spektrum bozukluğunun nedenleri tam olarak saptanamamıştır. Günümüzde otizm spektrum bozukluğunun beyin işlevlerindeki bozukluktan kaynaklandığı görüşü hâkimdir.

Cavkaytar'a göre (2013), Otizm spektrum bozukluğunun nedenlerini açıklamaya yönelik nörobiyolojik ve çevre temelli pek çok teori bulunmaktadır. Nörobiyolojik nedenler arasında birden fazla genin varlığı, kalıtımsal etkiler, merkezi sinir sistemi ile beyin yapısındaki farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenlerin, Otizm spektrum bozukluğunun ortaya çıkmasında önemli rolleri olduğuna ilişkin araştırma bulgularına ulaşılmıştır fakat aşılar, çeşitli toksinler ve bazı besinler gibi çevresel nedenlerin bu duruma yol açtığını belirten teorileri destekleyen bilimsel dayanaklar ise henüz ulaşılamamıştır.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ ÇOCUKLARDA EĞİTİM YAKLAŞIMLARI

Otizm spektrum bozukluğu tıbbi olarak henüz tedavi edilememektedir. Tek ve en önemli tedavi; sistemli ve düzenli bir özel eğitimdir. Etkili bir özel eğitimle, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların gelişimsel beceri alanlarının birçoğunda ilerlemeleri ve tanıya ilişkin bazı problem davranışların azalması sağlanabilmektedir.

Ülkemizde özel eğitim gerektiren çocukların eğitim gereksinimleri, yatılı ve gündüz özel eğitim okullarında, örgün eğitim kurumlarımızın bünyesindeki özel eğitim sınıflarında ve diğer sınıflarda kaynaştırma yöntemiyle karşılanmaktadır. Bu çocukların bağımsız yaşam becerilerini kazanabilecek şekilde, durumlarına uygun olarak bireysel ve grup eğitimi alabilecekleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan çeşitli eğitim kurumları yer almaktadır. Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi de bunlardan birisidir. Otistik çocuklar eğitim merkezleri, ilköğretim okullarının bünyesinde açılmış ya da özel eğitim sınıfı seviyesinde faaliyet gösteren, bağımsız olarak açılan, tıbbî ve eğitsel tanısı konulmuş otistik özellikler gösteren, 3-15 yaş grubundaki çocukların bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla kaynaştırma, grup ve birebir eğitim uygulayan özel eğitim kurumlarıdır(MEB, 2004).

Otistik Çocuklar Eğitim Programı, otistik çocukların özellikleri ve eğitsel gereksinimleri göz önüne alınarak 3-6 yaş, 7-11 yaş, ve 12-15 yaş şeklinde üç ayrı

gelişim evresine göre düzenlenmiştir. Otistik çocukların eğitimsel gereksinimleri, her çocuğun farklı gelişim özelliklerine göre hazırlanmış bireyselleştirilmiş eğitim programları ile karşılanabilmektedir. Bireysel eğitim programı, temel program içerisindeki çocuğun gelişimine uygun olarak seçilen becerilerden oluşturulmaktadır. Bu nedenle program, öğretmenin mevcut duruma göre yorumlayıp, uygulayabileceği şekilde hazırlanmış olup, öz bakım becerilerinden iletişim becerilerine, zihinsel becerilerden sosyal becerilere kadar değişik gelişim alanlarındaki becerileri kapsamaktadır(MEB, 2004).

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ ÇOCUKLARDA MÜZİK EĞİTİMİ

Özel gereksinimli çocuklar da tıpkı normal gelişim gösteren diğer akranları gibi belli başlı bazı müzikal yeteneklerle dünyaya gelirler. Özel gereksinimli çocuklarla yapılacak olan müzik etkinlikleri bu çocukların sosyal, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkıda bulunmakla birlikte, sözel ve iletişimsel becerilerinin de gelişmesini sağlamaktadır.

Henüz anne karnındayken duymaya başlayan insanoğlunun, doğumu takip eden ilk günlerden itibaren müziğe verdiği tepki bilinmektedir. Müzik estetik bir değer olmasının yanı sıra eğitimciler için de çok önemli bir eğitim aracıdır. Normal gelişim gösteren çocukların eğitimi kadar, engelli çocukların da eğitim programları içerisine yerleştirilmelidir. Müzik etkinlikleri, engelli çocukların eğitim programı içerisine yerleştirilirken bu çocuklarla karşılaşılabilecek problemler göz ardı edilmemelidir. Bu çocuklar için amaçlar belirlenirken eğitimci çalışacağı çocukların tüm gelişim alanlarını göz önünde bulundurmalı, gelişim düzeylerini, özür grup ve derecelerini, hazır bulunuşluk düzeylerini dikkate almalıdır. Bu şekilde belirlenecek amaçlar belirlenirken mutlaka basitten zora doğru bir sıra izlenilmeli ve basamaklandırılarak eğitim programı içine yerleştirilmelidir. Bunlar göz önünde bulundurularak hazırlanacak müzik etkinliklerinin tüm engel tiplerindeki çocuklar için sayısız yararlar sağlayacağı unutulmamalıdır(T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. 2008).

Zihinsel yetersizliği bulunan bireylerde müzik, daha çok amaç olarak değil araç olarak kullanılmaktadır. Bu çocukların en genel hedefiyle, hayatlarını idame ettirecek düzeye gelmelerinde müzik oldukça önemli bir araçtır. Yıllar öncesinden günümüze gelen müzikle terapi de yine bu hedefe yöneliktir. Müzik terapi; temeli yıllar öncesine dayanan ve uygulandığı engel grubuna göre değişiklik gösterebilen daha çok zihinsel ve sosyal gelişim alanlarını iyileştirmek veya desteklemek için kullanılan bir yöntemdir. Müzik sayesinde bu bireylerdeki en büyük problem olan odaklanma, göz kontağı kurabilme ve iletişime geçebilme becerilerinde en üst düzeyde ve diğer yöntemlere göre daha kısa sürede oldukça olumlu sonuçlara

rastlamak mümkündür. Wimpory ve Nash (1999)'a göre, Müzikle etkileşim terapisi, bilişsel ve motor becerilerin yanı sıra dil gelişimi için de etkilidir.

Staum(2000), müzik terapiyi; insan davranışında pozitif değişimler yaratarak kişisel yaşamın değerini arttıran benzersiz bir müzik uygulaması seklinde tanımlarken bu tanıma sosyal-duygusal, bilişsel-öğrenme ve algısal-motor alanlarında gelişimi teşvik etmek için müziği bir araçolarak kullanan, sağlıkla birleşen bir sanat olduğunu da eklemiştir. Booth (2004) da müzik terapinin bir profesyonel disiplin olduğunu, terapötik(hastanın güvenini kazanmak) amacı başarmak için müziğin kullanıldığını belirtmektedir. Özel eğitimde müzik terapi fonksiyonel olarak kullanıldığında, özel eğitim amaçlarına ulaşmak ve onları arttırmak için müziğin geleneksel öğretim yöntemlerine bir alternatif olacağı da vurgulanmaktadır(Akt. Çadır, D. ve Avcıoğlu, H. 2013).

Berger (2002)'e göre, müzik terapi; zihinsel engelli bireyler için öğrenme ortamlarını eğlenceli hale getirerek, öğrenmeye olan ilgi ve isteklerini arttıran yöntemlerden biridir. Müzik terapi yöntemi ile, basit ve eğlenceli bir uygulama yapılarak bireyi yormadan ve sıkmadan birçok beceriyi öğretmek mümkün olabilmektedir.

Müzik dersi, öğrencilerin birbirleriyle etkileşiminin yoğun olarak yaşandığı, öğrencilerin kendilerini hem bireysel, hem de gruplar halinde ifade edebilmelerine olanak sağlayan bir derstir. Müzik dersinin bu özellikleri özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesinde ve sosyal yönden kabul edilmeleri üzerinde etkili olabilmektedir(Güven, E. 2011).

Kınalı 'ya göre (2003), Müzik, çocuğun ruhsal yapısını dinginleştirebilir, onu daha sakin bir ortama yöneltebilir ayrıca güvensizlik, saldırganlık, gerilim ve korku gibi davranışlarda güçlüklerin yenilmesi konusunda önemli bir etkendir.

Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarda müziğin çok önemli bir gücü vardır. Buna örnek olarak, bir öğretmenin özel eğitim sınıfında bulunan, daha önce etrafında olup biten hiçbir şeyin farkında olmayan ve buna hiç tepki vermemiş olan üç yaşındaki otistik bir kız çocuğunu verebiliriz. Flüt üflemeyi öğrenmekte olan öğretmen bir gün çalgısını sınıfa getirir ve çocuklar için üfler. Doğru bir ritim tutturamadığından, kendisine yardımcı olması için ayaklarıyla güçlü şekilde ritim tutar ve vücudunu aşağı yukarı doğru sallar. Şarkıyı çalmayı bitirdikten sonra, öğrencilerini üflemeleri için davet eder. Söz konusu otistik çocuk öğretmenine yaklaşıp flütü eline alır ve üflemeye başlar. Üflerken öğretmenini taklit ederek

ayaklarını yere vurur ve vücudunu aşağı yukarı doğru sallar. Bu örnek, müziğin otistik çocuğun ilk aleni tepkisini ortaya çıkarmasını sağladığını açık şekilde bize gösterir (Ruth Zinar, D. 1987).

Pavlicevic ve Andsdell (2006), müzik terapinin hem bir eğitim hem de terapi aracı olarakkullanılabileceğini belirtirlerken aynı zamanda bireylerin;

(a) kendini ifade etme becerisini geliştirdiği,

(b) estetik duygusunu geliştirdiği,

(c) motor becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğu,

(d) ses ve dil gelişimine katkıda bulunduğu ve

(e) sosyal beceri kazanmasına yardımcı olduğunu da ifade etmişlerdir(Pavlicevic, M. and Ansdell, G. Community *Music Therapy*; Akt. Çadır, D. 2013).

Amerikan Müzik Terapi Derneği (2005) ; müzik terapi ve özel eğitim ilişkisini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

1. IDEA'ya (Engelliler Eğitim Yasası) göre, müzik terapi özel eğitimle yakından ilişkilidir ve engelli bireyler için öngörülür.

2. Müzik terapi uygulanacağı zaman, engelli bireye yardım etmek için gerekli bireyselleştirilmiş eğitim planı amaçları oluşturulur ve birey (kız veya erkek) ona göre özel eğitimden yaralanır.

3. Müzik terapi bir integral bileşen olabilir, BEP (Bireysel Eğitim Programı) ekibi, amaçları belirledikten sonra çocuğun (kız veya erkek) özel ihtiyaçlarına yardımcı olmak amacıyla, kullanılabilir.

4. Müzik terapi, iletişim ve duyu-motor gelişiminin yanı sıra bilişsel, duyuşsal, psiko-motor ve sosyal becerilerin gelişimini de irdeler.

5. Müzik terapi, eğitimin bireyin ihtiyaçlarına göre yapılması gerektiğini ifade eder.

6. Müzik terapistleri, akademik müfredat programıyla, müziği birleştirerek, etkili bir yolla özel eğitim öğretmenlerini destekleyebilirler.

7. Müzik terapi yöntemi, tamamen katılımcıların dikkatlerini ve motivasyonlarını arttırmak için onları güdüleyebilir.

8. Müzik terapinin tabiatında var olan uygulamalar, özel gereksinimli çocukların öğrenme ortamında, rahat ve özgür olmalarını sağlar.

9. müzik terapi, en az kısıtlayıcı çevrede bile bir çocuğa katılıma cesareti vermek için stratejiler uygulayabilir.

Çoban'a (2005) göre, müzikle tedavi uygulamaları, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarda şu alanlara odaklanmaktadır:

1. Kaba ve ince motor yeteneğinin geliştirilmesi

2. Dikkat süresinin arttırılması

3. Beden farkındalığının geliştirilmesi

4. Kendilik kavramının geliştirilmesi

5. Sosyal becerilerin geliştirilmesi

6. Sözel ve sözel olmayan iletişimin geliştirilmesi

7. Okul öncesi ve temel eğitim kavramlarının öğretiminin kolaylaştırılması

8. Tekrarlayıcı davranışların değiştirilmesi

9. Bunaltı, öfke davranışlarının değiştirilmesi

10. Görme, işitme, dokunma gibi duyuların algılanması ve bunların hareket sistemiyle irtibatının sağlanması.

Amaçlanan bu hedeflere ulaşılması için de şu teknikler kullanılır:

a. Seslendirme alıştırmaları(ünlü ve ünsüz harflerin birleştirilmesi, nefes desteği gibi)

b. Şarkı söyleme, sıklıkla bedenle eşlik etme

c. Dans, ritmik alıştırmalar ve taklit teknikleri

d. Müzikal oyunlar

e. Müzik aleti çalma

f. Müzik dinleme.

Otistik çocuklarda müzikle tedavi sürecindeki basamaklar ise şunlardır:

1. Dil gelişimi

2. Sosyal ve duygusal gelişim

3. Okul öncesi kavram gelişimi

4. Duyusal ve hareketsel gelişim.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarla yapılan müzik eğitimi veya müzik etkinlikleri, bu çocuklara gelişim alanlarının birçoğunda kalıcı olumlu etkiler sağlamaktadır. Aynı zamanda bu çocukların birçoğunda kendini gösteren problem davranışların en az düzeye indirilebilmesinde de etkin rol oynar. Ülkemizde yapılmış akademik çalışmalarla bu olumlu etkileri örneklendirecek olursak; Berrakçay (2008) "Müziğin bir yaygın gelişimsel bozukluk tipi olan otizmde ortaya çıkan problemli davranışlar üzerindeki etkisi: ritim uygulaması çerçevesinde 4 örnek olay" adlı çalışmasında, otistik çocuklarla yapılan ritim çalışmalarının, bu çocuklardaki problem davranışların kontrolüne ne yönde etki ettiği araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, ritim tekrarı çalısmalarının çocukların yine tekrara dayalı olarak ortaya çıkan problem davranıslarının yerine geçebileceği, bununla birlikte problem davranısları ortaya çıkaran çevresel faktörlerin gücünün kimi zaman müzigin gücünden baskın oldugu ve problem davranısların en azından sözkonusu faktörlerin devam etmesi süresince etkin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Karşıyakalı (2011) "Otistik bir öğrenciye adı söylenen çalgıyı gösterebilme öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği" adlı çalışmasında, adı söylenen çalgıyı gösterebilme hedef davranışının öğretiminde eşzamanlı ipucu ile öğretimin etkililiği araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, otistik çocuklarda, adı söylenen çalgıyı gösterebilme davranışının öğretiminde eşzamanlı ipucu ile öğretimin etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sağırkaya (2014), "Temel motor becerilerini kullanabilen otizm özelliği gösteren çocuklarda iletişim becerilerinin geliştirilmesinde Orff-Schulwerk yönteminin kullanımı" adlı çalışmasında, Araştırma süreci pedagojik müzik terapi teknikleri ve Orff müzik terapi tekniği (Orff Musiktherapie) ile birleştirilip, sürecin otizmli bir bireyin sosyalliğine ve iletişim kurma kabiliyetinin geliştirilmesindeki rolü incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, kullanılan tekniklerle bireyin mekân bazlı iletişimi sürdürebildiği tespit edilmiştir.

Dış dünya ile çok fazla iletişime geçmeyen bu çocuklar için müzik en zevkli iletişim aracıdır. Otistik çocuklara öğretmek istediğimiz bir kavram veya beceriyi müzik yoluyla bazen çok daha hızlı ve kalıcı öğretebildiğimiz yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Otistik çocuklar için, sosyal iletişime geçilebilmesi açısından engelli bireyler içerisinde en zor olan gruptur diyebiliriz, çünkü bu çocuklara bir şey öğretilmeden önce aileleriyle bile çok nadir hatta kimi zaman hiç diyaloga girmeyen

bu çocuklarla iletişime geçmek gerekir ki işte bu noktada müzik diğer birçok eğitim yaklaşımından daha etkin bir güce sahiptir. Müziğin, doğru ve etkili kullanıldığında; otistik çocukların bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişmesinde, aileleri ve diğer bireylerle iletişime geçebilmelerinde ve daha sonra kavram-beceri öğretilmesinde ortaya oldukça başarılı sonuçlar çıkarabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, otistik çocukların eğitim aldığı özel eğitim kurumlarında müzik daha aktif bir rol oynamalı ve her özel eğitim kurumunda bir müzik öğretmeni bulundurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Müziğin bu çocuklar üzerindeki iyileştirici gücünün her geçen gün biraz daha kanıtlandığı bu günlerde, otistik çocuklar için yapılacak müzik çalışmalarının hem çocukların hem de ailelerinin yaşam kalitesini arttıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

American Music Therapy Association. *Music Therapy in Special Education* http://www.musictherapy.org.

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (Fifth Edition).* Arlington, VA, American Psychiatric Association.

Berger, S. D. (2002). *Music therapy, sensory integration and the autistic child*. London and Philadelpia: Jessica Kingsley Publishers.

Berrakçay, O. *Müziğin bir yaygın gelişimsel bozukluk tipi olan otizmde ortaya çıkan problemli davranışlar üzerindeki etkisi: ritim uygulaması çerçevesinde 4 örnek olay*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Bodur, Ş., Soysal, Ş. (2004). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sted,13*(10), 394-398.

Cavkaytar, A. (2013). *Özel eğitim.* (1.Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.

Cohmer, S. *Leo Kanner and the psychobiology of autism.* A Thesis Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Science, Arızona State Unıversıty, Arizona.

Çadır, D. (2008). *Zihinsel engelli öğrenciler için müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Çadır, D., Avcıoğlu, H. (2013). Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Reapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiği. *Turkish International Journal Of Special Education And Guidance&Counseling, 2*(1), 46-63.

Çoban, A. (2005). *Müzik terapi.* (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Diken, H. İ. (2013). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim.* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Eren, B. (2012). *Orff yaklaşımına göre hazırlanan müzik etkinlikleri içinde ipucunun giderek azaltılması yöntemi ile yapılan gömülü öğretimin otistik çocuklara kavram öğretmedeki etkililiği.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güven, E. (2011, Eylül). Müzik dersleri ve kaynaştırma uygulaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(3), 709-718.

Karşıyakalı, D. *Otistik bir öğrenciye adı söylenen çalgıyı gösterebilme öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kınalı, G. (2003). *Zihin engellilerde beden, resim, müzik eğitimi. (Ed:* Kulaksızoğlu, A). İstanbul: Epilson Yayınları.

MEB Mevzuat Bankası Otistik Çocuklar Eğitim Yönergesi. (2004). http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2567_0.html.

Ruth Zinar, P. D. (1987). *Music Activitiesfor Special Children.* (1th ed.). USA.

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *Çocuk gelişimi ve eğitimi "Özel eğitimde müzik etkinlikleri".* Ankara.

Sağırkaya, B. *Temel motor becerilerini kullanabilen otizm özelliği gösteren çocuklarda iletişim becerilerinin geliştirilmesinde Orff-Schulwerk yönteminin kullanımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Wimpory, D. And Nash, S. (1999). Mus*ical Interaction Therapy –Therapeutic Play for Children With Autism.* Bangor: University of Wales.